

دۇنيا كىشىلىك ھوقۇقى خىتابنامىسى

سۆز بېشى

ئىنسانلار ئائىلىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىززەت-ھۆرمىتىنى شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ بىلۈەر ۋە تەۋەنمەس ھوقۇقىنى ئەتراپ قىلىشنىڭ دۇنياۋى ئىركىنلىك، ھەققانىيەت ۋە تىنچلىقنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكى ئاتلىقى، ھەممە ئادەم سۆز ئىركىنلىكى ۋە ئېتىقاد ئىركىنلىكىدىن بەھرىمەن بولىدىغان ھەمدە ۋەھىمە ۋە نامراتلىقتىن خالىي بولىدىغان دۇنيانىڭ يېتىپ كېلىشى ئاددىي خەلقنىڭ ئالىي ئارزۇسى دەپ ئېلان قىلىنغانلىقى ئانلانىڭ ئىلاجىسىزلىقتىن زىھۋانلىق ۋە زۇلۇم ئۈستىدە ئىسيان كۆتۈرىمىز دەپ تەۋەككۈلگە ھەرىكەت قىلىپ يۈرمەسلىكى ئۈچۈن، كىشىلىك ھوقۇقىنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش يولى بىلەن قوغداش زۆرۈر بولغانلىقى ،دۆلەتلەر ئارا دوستلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرۈش زۆرۈرلۈكى

، بىلۈەرلىك ھوقۇقى توغرىسىدىكى ئىرقىدىسىنى قايتا تەكىتلىگەنلىكى ھەمدە بىر قەدەر چوڭ ئىركىنلىك ئاساسىدا جەمئىيەتنىڭ يۈكسىلىشى ۋە تۇرمۇش دەرىجىسىنىڭ ياخشىلىنىشىنى ئالغا سۈرۈشكە بەل باغلىغانلىقى دۆلەتلەرنىڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى بىلەن ھەمكارلىشىپ، كىشىلىك ھوقۇقى ۋە ئاساسىي ئىركىنلىكنىڭ ئومۇميۈزلۈك ھۆرمەتلىنىشى ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئالغا سۈرۈش يولىدا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەنلىكى ،ئاشۇ ھوقۇق ۋە ئىركىنلىكنى ئومۇميۈزلۈك چۈشىنىشنىڭ شۇ قەتئىي ئىرادىنىڭ تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىغا مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى

كۆزدە تۇتۇلغاچقا، ھازىر

،يىغىن

نىڭ ئەزا دۆلەتلىرىنىڭ ئۆزىدىكى خەلق ئارىسىدا شۇنىڭدەك شۇ دۆلەتلىرىنىڭ باشقۇرۇش تەۋەلىكىدىكى زېمىنىدا ياغايدىغان خەلق ئارىسىدا ئومۇميۈزلۈك ۋە ئۆتۈملۈك ئەتىراپ قىلىنىشى ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ
ماددا 1

،ھەممە ئادەم زاندىنلا ئىركىن، ئىززەت-ھۆرمەت ۋە ھوقۇقتا باپىلارۋەر بولۇپ تۇغۇلغان. ئۇلار ئەقىلغە ۋە ۋىجدانغا ئىگە ھەمدە بىر-بىرىگە قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتىگە خاس روھ بىلەن مونا مىللە قىلىشى كېرەك.

ماددا 2

گە. ئۇلار ئىرقى، رەڭگى، جىنسى، تىلى، دىنى، سىياسىي قارىشى ياكى باشقا قارىشى، دۆلەت تەۋەلىكى ياكى ئىجتىمائىي كېلىپ چىقىشى، مۈلكى، تۇغۇلۇشى ياكى باشقا سالاھىيىتى جەھەتتىن قىلچە پىرقەلمەيدۇ
لىماسلىقى بىلەن پىرقەلمەيدۇ. بۇ زېمىننىڭ مۇستەقىل زېمىن، ۋاكالىتەن باشقۇرۇلۇۋاتقان زېمىن، ئاپتونومىيىسىز زېمىن ياكى باشقا ھىرقانداق ئىگىلىك ھوقۇقىغا چەك قويۇلغان ھالەتتىكى زېمىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر

ماددا 3

،ھەممە ئادەم ھاياتلىقتىن، ئىركىنلىكتىن ۋە جىسمانىي بىخەتەرلىكتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 4

،ھىرقانداق ئادەمنى قۇل قىلىشقا ياكى قۇل قاتارىدا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. ھىرقانداق شەكىلدىكى قۇللۇق تۈزۈمىنىمۇ، قۇللارنى ئېلىپ-سېتىشنىمۇ مەنئى قىلىش كېرەك.

ماددا 5

،ھىرقانداق ئادامنى رەھىمسىزلىك بىلەن قىيناشقا ياكى ۋەھشىي، ئىنسانىيەتسىز ياكى جاقىرەت خاراكتېرلىك مۇئامىلىگە ياكى جىزاغا دۇچار قىلىشقا بولمايدۇ.

ماددا 6

،ھەممە ئادەم ھىرقانداق جايدا قانۇن ئالدىدىكى كىشىلىك ئىززىتىنى ئېتىراپ قىلدۇرۇشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 7

ھوقۇقلۇق. ھەممە ئادەم مۇشۇ خىتابنامىگە خىلاپ ھىرقانداق كەمسىتىشتىن ۋە مۇشۇنداق كەمسىتىشكە تۇرتكە بولىدىغان قىلمىشنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىنىش ۈچۈن، بىلۈەر قوغداشتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 8

نداق ئادەم ئۆزىنىڭ ئاساسىي قانۇن ياكى قانۇنلار بەخش ئەتكەن اساسىي ھوقۇقى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغاندا، لايىقەتلىك دۆلەت سوتى ئارقىلىق بۇنداق زىيانكەشلىك ھەرىكىتىدىن ئۆتۈملۈك قۇتۇلۇپ قېلىشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 9

،ھىرقانداق ئادەمنى ھىرقانداق شەكىلدە قولغا ئېلىشقا، نەزم بەنت قىلىشقا ياكى سۈرگۈن قىلىشقا بولمايدۇ.

ماددا 10

م مۇستەقىل ھەم خالىس سوتنىڭ ئادىل ۋە ئوچۇق سراق قىلىشى بىلەن ئۆزىنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە ھەمدە ئۆزىگە قويۇلغان ھىرقانداق جىنايى ئەيىبنى ئېنىقلىۋېلىشقا پۈتۈنلەي ھوقۇقلۇق

ماددا 11

،جىنايى ئىشلار بىلەن ئىز قىلىنغانلىكى ادەم ئقلاش جەھەتتە لازىملىق بارلىق كاپالەتكە ئېرىشكەن ئاشكارا سوتتا جىنايىتى بارلىى قانۇن بويىچە دەلىللەنگىچە گۇناھسىز دەپ قارىلىشقا ھوقۇقلۇق

تىنى شەكىللەندۈرمىكەن بولسا، جىنايى ئىشلار جىنايىتىنى ئۆتكۈزگەن دەپ ھۆكۈم چىقىرىشقا بولمايدۇ. جىنايى جىزا جىنايەت ئۆتكۈزگەندە تەتبىق قىلىنىدىغان قانۇندىكى بەلگىلىمىلەردىكىدىن ئېغىرلىتىۋېتىلسە بولمايدۇ

ماددا 12

ىگە خالىغانچە ئارىلىشىۋېلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ شەئنى ۋە شۆھرىتىگە ھۇجۇم قىلىشقا بولمايدۇ. بۇنداق ئارىلىشىشتىن ياكى ھۇجۇمدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ھەممە ئادەم قانۇننىڭ قوغدىشىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 13

،ھەممە ئادەم ھىرقايسى دۆلەتلىرىنىڭ زېمىنىدا ئىركىن كوچۇشكە ۋە ئولتۇراقلىشىشقا ھوقۇقلۇق

،ھەممە ئادەم ھىرقانداق دۆلەتتىن كېتىشكە، جوملىدىن ئۆز دۆلىتىدىن كېتىشكە ھوقۇقلۇق ھەمدە ئۆزىنىڭ دۆلىتىگە قايتىپ كېلىشكە ھوقۇقلۇق

ماددا 14

،ھەممە ئادەم زىيانكەشلىكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باشقا دۆلەتلەردە پاناھ تىلەشكە ۋە پاناھلىنىشقا ھوقۇقلۇق

،ھەقىقەتەن غەيرىي سىياسىي جىنايەت ياكى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ اساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپ قىلىش بىلەن ئەيىبلەنگەن ئەھۋال استىدا، بۇنداق ھوقۇقتىن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ

ماددا 15

ھەممە ئادەم دۆلەت تەۋەلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

،ھىرقانداق ئادەمنى دۆلەت تەۋەلىكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ دۆلەت تەۋەلىكىنى ئۆزگەرتىش ھوقۇقىنى ئىنكار قىلىشنىمۇ بولمايدۇ

ماددا 16

تەۋەلىكى ۋە دىن جەمەتتىن ھىرقانداقا چەكلىمىگە ئۇچرىماي، توپلىشىشقا ۋە ئۆي تۇتۇشقا ھوقۇقلۇق. ئۇلار نىكاھ جەمەتتە، توي قىلغان مىزگىلدە ۋە نىكاھ توختىمى بىكار قىلىنغاندا، بىلرلۋەر ھوقۇققا ئىگە بولۇشى كېرەك .ئەر تەرەپ بىلەن ئايال تەرەپنىڭ ئىختىيار قىلىشى ۋە تامامەن ماقۇل بولۇشى ئارقىسىدىلا توي قىلىشقا بولىدۇ .ئائىلە تەبىئىيى ۋە ئاساسىي ئىجتىمائىي بىرلىك، ئو جەمئىيەت ۋە دۆلەت تەرىپىدىن قوغدىلىشقا تېگىشلىك.

ماددا 17

.ھەممە ئادەمنىڭ مۈلۈككە ئوڭچە ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى شۇنىڭدەك باشقىلار بىلەن شېرىكلىشىپ ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى بولۇشى كېرەك .ھىرقانداق ئادەمنى مال-مۈلكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولمايدۇ .

ماددا 18

يۈگىرىتىش ئىرىكىلىكىنى شۇنىڭدەك ئۆزىنىڭ دىنى ياكى ئېتىقادىنى دىنىي ئېقىدە، ئەمەلىيەت، ناماز-ئىبادەت ۋە ئەمرىمىرۇپ ئارقىلىق يالغۇز ياكى ئوم، ئاشكارا ياكى مەخپىي ئىپادىلەش ئىرىكىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ گە ئۇچرىماي ئۆز تەشەببۇسىنى ساقلاپ قېلىش ئىرىكىلىكىنى ۋە ئۇچۇر ھەم پىكىرلىرىنى ھىرقانداق ۋاسىتە ئارقىلىق ۋە دۆلەت ئايرىمىسىغا قارىماي ئىزدەش، قوبۇل قىلىش ۋە تارقىتىش ئىرىكىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ

ماددا 20

.ھەممە ئادەم تىنىچ يول بىلەن يىغىن ئۆتكۈزۈش ۋە تەشكىلاتلار ئۇيۇشۇش ئىرىكىلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق .ھىرقانداق ئادەمنى مەلۇم بىر تەشكىلاتنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتۈشكە زورلاشقا بولمايدۇ .

ماددا 21

.ھەممە ئادەم دۆلەتنى ئىدلرە قىلىشقا ئۆزى بىۋاسىتە قاتنىشىش ياكى ئۆزى ئىركىن تاللىغان ۋەكىلى ئارقىلىق قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە .ھەممە ئادەم ئۆز دۆلىتىنىڭ ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا بىلرلۋەر پۇرسەت بىلەن قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە نەرەللىك ۋە ھەقىقىي سايلام بىلەن ئىپادىلىنىشى كېرەك. سايلام ئومۇميۈلۈك ۋە بىلرلۋەر ئلۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئاساسلىنىشى ھەمدە يوشۇرۇن ئلۋاز بېرىش ياكى ئوبدانلا ئىركىن ئلۋاز بېرىش بويىچە ئەلىپ بېرىلىشى كېرەك

ماددا 22

قلاردىن بەھرىمەن بولۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ھوقۇقلۇق. بۇ ئەمەلگە ئاشۇرۇش دۆلەتنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە خەلقئىلرا ھەمكارلىق ئارقىلىق ھەمدە ھىرقايسى دۆلەتلىرىنىڭ تەشكىلاتى ۋە بايلىق ئەۋالى بويىچە بولىدۇ

ماددا 23

.ھەممە ئادەم ئىشلەشكە، ئىركىن كەسىپ تاللاشقا، ئادىل ۋە مۇۋاپىق خىزمەت شارائىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىشسىز قېلىشتىن ساقلىنىش كاپالىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق .ھەممە ئادەم ھىرقانداق شەكىلدە كەمسىتىلمەي، ئوخشاش ئىش ئۈچۈن ئوخشاش ھەق ئېلىش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇشقا، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلە تۇابىئاتىنىڭ ئىنسانىي ىززەت-ھۆرمەتكە لايىق تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە بولۇشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشقا، زۆرۈر تېپىلغاندا، ئۆنىڭغا باشقا ئىجتىمائىي كاپالەتنى قوشۇمچە قىلىشقا ھوقۇقلۇق .ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ مەنپەئىتىنى قوغداش ئۈچۈن، ئىشچىلار ئۇيۇشمۇسىنى تەشكىللەش ۋە ئۆنىڭغا قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 24

.ھەممە ئادەم دەم ئېلىش ۋە بىكار يۈرۈش ھوقۇقىدىن، جۇملىدىن ئىش ۋاقتىنىڭ چېكىنى ئەقىلگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ھەمدە قەرەللىك، مائاشلىق دەم ئېلىش ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولىدۇ

ماددا 25

شسىز قالغاندا، كېسەل بولۇپ قالغاندا، مەجرۇم بولۇپ قالغاندا، تۇل قالغاندا، قېرىغاندا ياكى تىرگىنلىگىلى بولمادىغان باشقا ئەۋال بىلەن تىرىكچىلىك ئىقتىدارىنى يوقاتقاندا، كاپالەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق .ئانىلار ۋە بالىلار ئالاھىدە ئېتىباردىن ۋە ياردەمدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق. بارلىق بالىلار نىكاهلىق ياكى نىكاهسىز تۇغۇلغانلىقىغا قارىماي، ئوخشاش ئىجتىمائىي مۇھاپىزەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك

ماددا 26

فۇج مائارىپ مەجبۇرىيەت خىلاكتىرىدا بولۇشى كېرەك. تېخنىكا مائارىپى ۋە كەسپىي مائارىپى ئومۇميۈزلۈك تەسىس قىلىش كېرەك. ئالىي مائارىپنىڭ ئىشكىنى نەتىجىگە قىراپ بارلىق كىشىلەرگە تەڭ ئېچىۋېتىش كېرەك ياكى ھىرقايسى دىنىي گۇرۇھلار ئىرا چۇشىنىشنى، يول قويۇشنى ۋە دوستلۇقنى ئىلگىرى سۇرۇشى ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ تىنچلىقنى قوغداش يولىدىكى تۇرلۇك پائالىيەتلىرىنى ئالغا سۇرۇشى كېرەك .ئاتا-ئانىلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئېلىشقا تېگىشلىك بىلىم تۇرلىرىنى ئاۋۋال تاللاش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 27

.ھەممە ئادەم جەمئىيەتنىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىغا ئىركىن قاتنىشىپ، سەنئەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىلىم-پەن تەرەققىياتىدىن ۋە ئۆنىڭدىن ھاسىل بولغان پىلۋانلىقتىن تەڭ بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق .ھەممە ئادەم ئۆزى ئىجاد قىلغان ئىلىمىي، بەدىئىي ئەسەرلەردىن ۋە گۇرەل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن ھاسىل بولغان مەنئۈ ۋە ماددىي مەنپەت مۇناسىۋىتى بىلەن، قوغلىش ھوقۇقىغا ئىگە

ماددا 28

.ھەممە ئادەم مۇشۇ خىتابنامىدە قەيت قىلىنغان ھوقۇق ۋە ئىركىنلىكنىڭ تولۇق رېئاللىشىشىغا ئىمكان بېرىدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي ۋە خەلقئىلرا تەرتىپنى تەلەپ قىلىشقا ھوقۇقلۇق

ماددا 29

.ھەممە ئادەم جەمئىيەت ئالدىدا مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ خاسلىقى خەمئىيەت ئىچىدىلا ئىركىن ۋە تولۇق راۋاج تاپلايدۇ ؛ئە ئىركىنلىكنىڭ تېگىشلىك دەرىجىدە ئېتىراپ قىلىنىشى ۋە ھۆرمەت قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ھەمدە دېموكراتىك جەمئىيەتتە ئەخلاق. جامائەت تەرتىپى ۋە ئومۇمىي پىلۋانلىقنىڭ ئورۇنلۇق ئېھتىياجىغا لايىقلىشىش .ئاشۇ ھوقۇق ۋە ئىركىنلىكلىرىنى يۈرگۈزگەندە، ھىرقانداق ئەۋالدا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدۇ

ماددا 30

ئى شەخس مۇشۇ خىتابنامىدە قەيت قىلىنغان ھىرقانداق ھوقۇق ۋە ئىركىنلىكنى بۇزۇش مەقسىتىدىكى پائالىيەت ياكى ھەرىكەتلىرىنى ئېلىپ بېرىشقا ھوقۇقلۇق دەپ سۈكۈت قىلىدىغان مەنىدە چۈشەندۈرۈشكە بولمايدۇ